

Rosfors bruk

Vid Rosfors finns lämningarna efter ett järnbruk, som drevs mellan 1838 och 1875. Här fanns masugn och smedjor. Man tillverkade allt från spik till symaskiner. Rosfors var en bra plats för denna industri. Det var bara två kilometer till järnmalmen som man bröt i Riskälsgruvan. Från de stora skogarna ända mot Piteå, Boden och Luleå fick man träkol. Bönderna runtom hade kolmilor och körde vintertid fram 8000 hästlass kol varje år.

Vattenkraft från ån

Rosån dämades för att ge vattenkraft. Särskilda dammvakter hade i uppgift att öppna dammluckorna varje morgon, så att vattnet flödade genom bruket mellan klockan sju och fem. Lönen för vakten var fri jakt på brukets skog!

Många munnar att mätta

Som mest var 50 personer anställda vid bruket. Gruvarbetare, kolare och hästkuskar är då inte räknade. Det behövdes mycket mat för att föda så många. Rosfors hade därför ett omfattande jordbruk, med upp till 80 kor och 18 hästar och vattendriven kvarn och såg.

Kring ån fanns goda slätter- och betesmarker. Nu ett och ett halvt sekel senare finns Rosfors kvar som en gammal kulturbygd med slätter- och betesmarker som ännu vårdas. Miljön kring ån – åker, ängsmark och skog är rik på fåglar och växter.

Rosfors bruk ligger norr om Sjulsmark nära gränsen till Luleå kommun.

Byggnader och odlingslandskap berättar om brukstiden. Masugnen är restaurerad.

Initiativet till bruksverksamheten i Rosfors kom 1830 från sexton lokala bönder, främst från **Sjulsmark och Öjebyn. Bruken i Selet (i Luleå kommun) och Alter kan tänkas ha varit förebilder för det som bönderna ville företa sig i Rosfors. Malmfyndigheter mutades in vid närbelägna Ristjälen och Klöverberget. Bönderna bildade ett bolag och bruket grundades formellt i oktober 1831. Det skulle dröja till 1839 innan masugnen kunde tas i bruk.**

Förutom den egna malmtillgången mottogs även malm från Hindersön i Luleå skärgård och från Gällivare. Produktionen ökade och allt modernare tekniker gjorde att bruket snart producerade ett överskott som såldes till Altersbruk och Degerfors bruk i Jävre.

Med tiden växte bruket och bönderna fick finansiellt stöd från inflytelserika män runt om i Norrbotten. Rosfors bruk var en tekniskt sett mycket moderna anläggning. Bruket försökte anamma alla de tekniska nyheter som introducerades under 1800-talets första hälft. Vägen förbi Rosfors tillkom troligen i samband med att bruket anlades. Utmed det öppna odlingslandskapet löper vägen längs en ås och kantas av björkalléer.

Här tillverkades grytor, pannor, järnspisar, gravvårdar, trädgårdsmöbler, jordbruksmaskiner och smidesföremål till skepp och båtar. Den grovbladiga sågen ersattes med en finbladig ramsåg högre upp i Rosån och manufaktursmedjan utvecklades ytterligare. Eftersom bruket var beroende av vattenkraften och i synnerhet vårfloden låg delar av verksamheten helt nere vissa tider på året. Då var de

bruksanställda verksamma i jordbruket och i skogen med kolmilor och tjärbränning. Framförallt behovet av träkol var stort och inköp gjordes från alla grannsocknar. Under nödåret 1868 minskade verksamheten vid bruket i likhet med vad som hände på många andra bruk. Förutsättningarna för att driva bruk av detta slag med framgång var dåliga och samtliga bruk i Norrbotten upplevde bara korta perioder av uppgång och god omsättning. Efter 1875 återstod endast jord- och skogsbruket, järnframställningen och manufakturmedjan var nedlagda.

Omkring tjugo år senare.....

Övertar patron C A Hedqvist Rosfors och återupptog det under de senare åren bristfälligt skötta jordbruket, kvarnen och vattensågen. Åkrar som delvis vuxit igen återupptogs och nyodlingar bröts. En ny herrgård byggdes 1899 vid platsen där en gång brukets skolbyggnad stått.

År 1906 slog eldslågor ut från en kolmila under en häftig storm och branden spreds till inspektorsbyggnaden och masugnen.

Något år senare brann flera andra ekonomibyggnader. Jordbruket blomstrade däremot och patron Hedqvist samnyttjade egendomen med mönsterjordbruket Karlberg i Öjebyn. Den goda fodertillgången uppe i Rosfors gjorde att hö fraktades till Karlberg och Karlbergs kreatur flyttades tidvis upp till Rosfors för betesgång.

Under första hälften av 1900-talet bytte bruket ägare flera gånger för att till sist hamna hos Mo & Domsjö. Ett ras hade förstört sågen och dammen 1940 och med det hade bruksverksamheten definitivt avslutats.

Idag återstår Rosfors herrgård, ekonomibyggnader så som lador grupperade om fyra ute på åkrarna, diverse uthus samt otaliga grunder och spår i landskapet som minner om Rosfors bruksepok. Odlingslandskapet hålls öppet med betande djur och via den gamla transportvägen är det möjligt att komma till gruvhålen och schakten vid Ristjälsgruvan.